

บทความ

สรรพสิ่งสมบูรณ์ ด้วยสัตตะธัมมะธาตุ :
สัมพัทธภาพ ของ ความจริงสมมุติ
กับ ความจริงปรมาตถ์

(The 7-Element : Absolute of Everything)

โดย สุติน ชาวหินฟ้า

ทฤษฎีเดียว อธิบาย ทุกสรรพสิ่ง - The Theory explain Everthing.

สรรพสิ่งสัมบูรณ์ ด้วยสัตตะธัมมะธาตุ : สัมพัทธภาพ ของ ความจริงสมมุติ กับ ความจริงปรมาตม์ (The 7-Element: Absolute of Everything)

ผู้เขียน : สู้ติน ชาวหินฟ้า

31 เมษายน 2562

บทความนี้ เป็นการเชื่อมโยงหลักการด้าน วิทยาศาสตร์ กับพุทธศาสนา ในการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ของ ธัมมะธาตุ (mental-data element) หรือสรรพสิ่งในจักรวาล โดยอธิบายถึง ลักษณะ สมบัติ และอาการ ของธัมมะธาตุเหล่านั้น ซึ่งต่างก็มีที่มาจากแหล่งเดียวกัน และเสื่อมสลายไปสู่แหล่งเดียวกัน ได้อย่างไร.

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา ปัจจัยการเกิด การดำรงอยู่ และการดับสลาย ของสังขารธรรมทั้งหลาย (ปรากฏการณ์ ปรชญา กาลเวลา สรรพสิ่ง) ซึ่งเป็นต้นกำเนิด ของศาสตร์ทุกแขนง. เพื่อสนับสนุนว่า สิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ เรียกว่าสิ่งลึกลับในเอกภพนั้น แท้จริงแล้ว ไม่ใช่ความลึกลับสำหรับโลกของจิตวิญญาณ. เพื่อศึกษาว่า ลักษณะ-สมบัติ (distinguishing quality) ทั้ง 7 ประการ ของธัมมะธาตุ (สัตตะธัมมะธาตุ) มีความสอดคล้อง เข้ากันได้หรือไม่ อย่างไร. และเพื่อหาข้อสรุปว่า หลักการทางด้านวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสน์¹ มีข้อสรุปไปในทิศทางเดียวกัน มากน้อยเพียงใด เมื่ออธิบายด้วยมโนทัศน์สัมพัทธภาพ (conceptual relativity).

สัตตะธัมมะธาตุ เป็นทฤษฎีเดียว ที่อธิบายและยืนยันว่า สรรพสิ่ง² กำเนิดมาจากสิ่งเดียวกัน หรือจากแหล่งเดียวกัน หลังจากนั้น ก็จะถูกหลอมรวม ให้กลับคืนเป็นสิ่งเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง. ยกเว้น คุณสมบัติข้อที่ 7 (วิมุตติ-นิพพาน). วิมุตติ-นิพพาน เป็นธัมมะธาตุเพียงหนึ่งเดียว ที่มีคุณสมบัติแตกต่างจาก ธัมมะธาตุอื่นๆ เกือบจะสิ้นเชิง. แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะ-สมบัติ ของสัตตะธัมมะธาตุ ในบทความนี้ แท้จริงคือ ความเป็นหนึ่งเดียวหรือทั้งหมด (oneness) และเป็นความสัมบูรณ์ของสรรพสิ่ง หากมองด้วยมโนทัศน์สัมพัทธภาพ.

1 ผู้เขียน ใช้คำว่า พุทธศาสน์ แทน พุทธศาสตร์ เพราะ ทฤษฎีทางด้านพุทธศาสนา ที่นำมาอ้างอิงนั้น เลือกเฉพาะ สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เท่านั้น (พุทธวจน หรือ พุทธศาสนีย์) ซึ่งเป็นความจริงแท้ ดั้งเดิม. ส่วน ความเห็น คำพูด ที่สวาก ชั้นอรรถกถา ฎีกา คิด เขียนขึ้นมาใหม่ ผสมลงไป ใน พุทธศาสตร์ นั้น จะไม่ถูกนำมาอ้างอิง.

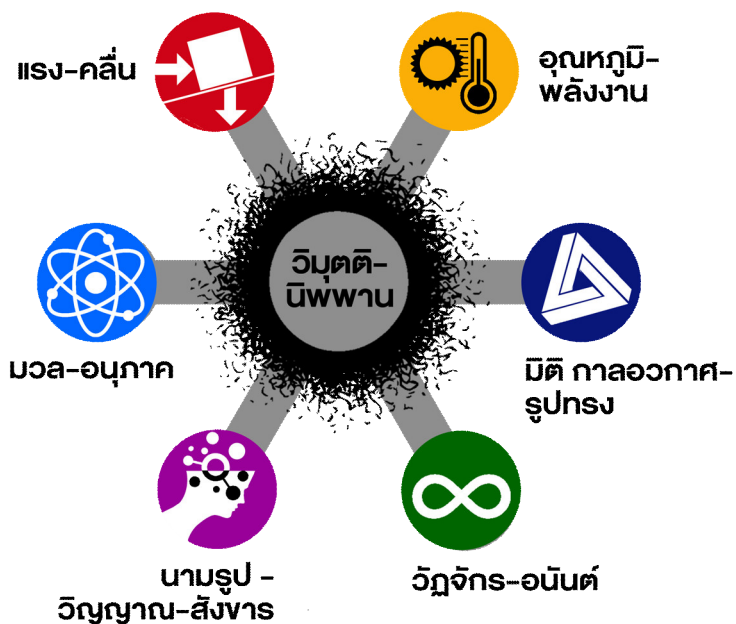
2 ทฤษฎีสรรพสิ่ง (theory of everything) เสนอโดย สตีเฟ่น ฮอว์กิง. ถ้าสามารถรวมแรงพื้นฐานทั้ง 4 เข้าด้วยกันได้สำเร็จ ก็จะอธิบายการเกิด-ดับของเอกภพได้ครบถ้วนสมบูรณ์ (พิสูจน์ความจริงด้านวัตถุธาตุ ได้ครบ 100%). ผู้เขียน นำเสนอทฤษฎี สัตตะธัมมะธาตุ (The 7-Absolute of Everything) เพื่อหาข้อสรุปว่า มีอะไรบ้าง ที่เป็นอุปสรรคของทฤษฎีนี้.

สรรพสิ่งในเอกภพ : องค์รวมชีวิต ภายใต้ทฤษฎีเดียวกัน

เป็นที่ทราบกันดีว่า เอกภพ หรือจักรวาล คือ ที่รวมของสรรพสิ่งที่ใหญ่ที่สุด และไร้ขอบเขต. วิทยาศาสตร์ มุ่งศึกษาประวัติความเป็นมาเฉพาะส่วนที่เป็นวัตถุธาตุเท่านั้น ในขณะที่ ตถาคต อรหันตสัมพุทธะ มุ่งศึกษาส่วนที่เป็นจิตธาตุเป็นส่วนมาก และศึกษาส่วนที่เป็นธาตุสสารเป็นส่วนน้อย. พระองค์ มองว่า การก่อเกิดและการวิวัฒนาการของเอกภพทั้งมวล อยู่ภายใต้ระบบธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุด เรียกว่า **สังขตธรรม** กับ **อสังขตธรรม**. สรรพสิ่งที่อยู่ภายใต้สองระบบนี้ เรียกรวมกันว่า **“ธัมมะธาตุ.”** ผู้เขียนได้จำแนกองค์ประกอบ ทางฟิสิกส์และจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นการรวมเอา ลักษณะ คุณสมบัติ และอาการ ออกเป็น 7 ลักษณะอาการ (สัตตะธัมมะธาตุ) ไว้ดังนี้.

- (1) มวล-อนุภาค (mass-particles)
- (2) แรง-คลื่น (force-wave)
- (3) อุณหภูมิ-พลังงาน (temperature-energy)
- (4) มิติ กาลอวกาศ-รูปทรง (dimension and spacetime-form)
- (5) วัฏจักร-อนันต์ (cycle-infinity)
- (6) นามรูป-วิญญาณ-สังขาร (mind and matter-consciousness-corporeality)
- (7) วิมุตติ-นิพพาน (integrity liberation | Nibana)

สรรพสิ่งสมบูรณ์ ด้วยสัตตะธัมมะธาตุ

สัตตะธัมมะธาตุ คือ ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ของสรรพสิ่ง ซึ่งประกอบกันเป็นรูปนามที่มีความหลากหลาย ทั้งขนาดและรูปแบบ ตั้งแต่ อนุภาค อะตอม โมเลกุล เซลล์ วัตถุ สิ่งมีชีวิต ไปจนถึง ดาวเคราะห์ ดาวฤกษ์ ระบบสุริยะ ดาราจักร จักรวาล (เอกภพ). การศึกษา สัตตะธัมมะธาตุ ก็คือ การศึกษา วัตถุธาตุ และ จิตธาตุ นั้นเอง. วัตถุธาตุ มีคุณสมบัติมูลฐาน ที่ไม่อาจแยกย่อยต่อไปได้อีก 3 ข้อ คือ ขนาด-มิติ, พื้นที่-ความหนาแน่น, ตำแหน่ง-ความเร็ว. ส่วน จิตธาตุ ก็มีคุณสมบัติมูลฐาน 3 ข้อ เช่นกัน คือ ภพ-การอุบัติเกิด, สังขาร, วิมุตติ-นิพพาน.

การไม่หยุดนิ่งของเอกภพ ทำให้เอกภพกลายเป็น สิ่งเสมือนมีชีวิต (**visual life**), ชีวิตเสมือนของเอกภพ ช่วยให้เราสามารถมองเห็น และเข้าใจสรรพสิ่ง ได้ง่ายขึ้น รวมทั้งมองเห็นและเข้าถึงความจริงบางอย่าง ที่มนุษย์สัมผัสไม่ได้ หรือวิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์ไม่ได้. กล่าวได้ว่า สิ่งเสมือนมีชีวิต ที่อุบัติขึ้นในเอกภพ ต่างมีสมบัติและอาการพื้นฐานร่วมกัน 3 ประการ คือ (1) มีการเกิด และมีการดับสลาย (2) มีการดำรงอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง และ มีการเชื่อมปรากฏ ในลำดับถัดมา (3) มีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา (ไม่มีสิ่งใดในเอกภพ หยุดนิ่ง ณ จุดเดียว).

สสาร-พลังงาน, จิต-วิญญาณ, มิติ-กาลอวกาศ

คำว่า สรรพสิ่ง (**everything**) หมายถึง ปรากฏการณ์ของ วัตถุ สสาร อนุภาค คลื่น รังสี แรงแ พลังงาน กาลอวกาศ ระบบ สิ่งมีชีวิต จิตวิญญาณ และรวมถึงลักษณะ-สมบัติต่างๆ ของสิ่งเหล่านั้นด้วย. สรรพสิ่ง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็น รูปธาตุ และ นามธาตุ หรือ จิตธาตุ. หากเปรียบเทียบสรรพสิ่ง เหมือนข้อความประโยคหนึ่ง, สรรพสิ่ง ก็คือประโยคที่มีประธาน กริยากรรม เป็นส่วนประกอบหลัก และมีส่วนขยาย เช่น คุณศัพท์ วิเศษณ์ วลี ซึ่งทำให้ประโยคสมบูรณ์ขึ้น. ส่วนที่เป็นประธาน และกรรม ก็คือรูปธาตุ ส่วนที่เป็นกริยาและส่วนขยาย เป็นนามธาตุทั้งหมด. สรรพสิ่ง มีลักษณะ-สมบัติ ร่วมกัน 7 ประการ ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า สัตตะธัมมะธาตุ. สัตตะธัมมะธาตุ แบ่งเป็น 3 กลุ่มมูลฐาน คือ (1) ธาตุ สสาร แรงแ พลังงาน (2) ชีวะ จิตวิญญาณ (3) มิติ กาลอวกาศ.

ธัมมะธาตุที่จัดอยู่ในกลุ่ม ธาตุ สสาร แรงแ พลังงาน คือ ปรากฏการณ์ต่างๆ ทางธรรมชาติของสสารทุกขนาด ตั้งแต่อะตอม ไปจนถึงดาราจักร. สสารทั้งสองขนาด เล็กหรือใหญ่ เกินกว่าที่มนุษย์จะรับรู้ได้ เช่น อนุภาคมูลฐาน (**particle**) ของสสาร โมเลกุล เซลล์ ประกอบกันเป็นวัตถุธาตุต่างๆ ดวงดาว กาแล็กซี และเทหวัตถุทุกชนิด. โดยที่ นักฟิสิกส์ดาราศาสตร์ จะเป็นผู้อธิบาย สรรพสิ่งที่จัดอยู่ในกลุ่ม วัตถุสสาร แรงแ พลังงานทั้งหมด ด้วยทฤษฎีและวิทยาการทางด้าน วิทยาศาสตร์กายภาพ (**physical science**).

หากมอง ธาตุ สสาร แรงแ พลังงาน ในฝั่งของพุทธศาสตร์ สิ่งเหล่านี้ ก็คือ รูปขันธ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ **ขันธ์-5**. ธัมมะธาตุที่จัดอยู่ในกลุ่ม ชีวะ จิตวิญญาณ ก็คือสิ่งมีชีวิตทั้งหมด เช่น จุลินทรีย์ พืช สัตว์ มนุษย์ รวมทั้ง เหตุการณ์ (**events**) และสิ่งแวดล้อม (**environment**) ที่เป็นปัจจัยใน

การดำรงอยู่ของชีวิต (bio-life). ธัมมะธาตุ กลุ่มธาตุ สสาร แร่ พลังงาน และกลุ่ม ชีวะ จิต วิญญาณ จะถูกจัดรวมเข้าอยู่ใน มิติ กาลอวกาศ ของเอกภพ. ปรากฏการณ์ของสรรพสิ่ง ในมิติ กาลอวกาศ มักเป็นเรื่องยากแก่การเข้าใจ จึงจำเป็นต้องใช้ หลักการวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural science) มาช่วยอธิบาย ความเชื่อมโยงระหว่าง มนุษย์กับปรากฏการณ์ต่างๆ ที่แวดล้อมอยู่.

กล่าวโดยสรุป ธัมมะธาตุทั้ง 3 กลุ่มมูลฐานข้างต้น จัดอยู่ในระบบสมมุติ ซึ่งเรียกว่า สังขตธรรม. ส่วนธัมมะธาตุที่จัดอยู่ในระบบ อสังขตธรรม เป็นอีกสิ่งหนึ่ง ที่ไม่อาจนำกฎเกณฑ์หรือคำอธิบายของระบบสังขตธรรม มาอธิบายได้เลย.

ปัจจุบัน นักวิทยาศาสตร์ยอมรับว่า เอกภพ มีขนาดอยู่ขนาดหนึ่ง แต่ไม่มีขอบเขต ตามข้อเสนอของ สตีเฟน ฮอว์กิง (Stephen Hawking : 1942 – 2018 A.C.) แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้เกี่ยวกับฟิสิกส์-ดาราศาสตร์ กำลังได้รับการเปิดเผยตลอดเวลา จากภาพถ่ายดาวเทียมอันทรงพลังและทันสมัย นับสิบดวง และห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์.

สิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบ และเชื่อว่า เอกภพ มีอยู่อย่างไรขอบเขต นับประมาณไม่ได้นั้น สอดคล้องกับสิ่งที่ ตถาคต ตรัสรู้. สิ่งลึกลับอย่างไรขอบเขต ที่นักวิทยาศาสตร์ ยังไม่รู้จักนั้น มีอยู่ใน มิติ กาลอวกาศ ที่ไหนสักแห่ง อาจเป็นสิ่งที่พระองค์ เรียกว่า ภพภูมิเทวดา พรหม อบาย. รวมถึงหน่วยวัดระยะ วัดขนาด ในระดับเอกภพ (ปีแสง) ก็ยังน้อยกว่า หน่วยวัดที่พระองค์ยกขึ้นมา เปรียบเทียบ เช่น หน่วยเวลา – กัป, หน่วยจำนวน – โภกวิ, หน่วยพื้นที่ – จักรวาล หรือ โลกธาตุ.

กลไกชีวะ (bio-mechanics | bio-physiological)

จุลินทรีย์ พืช สัตว์ มนุษย์ เป็นสิ่งมีชีวิตที่เราเข้าใจกันดี แต่ถ้าจะนิยามความหมายของชีวิต ในขอบเขตที่เล็กระดับอะตอม หรือใหญ่ระดับกาแล็กซี ก็คงจะเข้าใจยากขึ้นไปอีก. เราจำเป็นต้องนิยามคำว่าชีวิต ให้กว้างกว่านี้. ชีวิตระดับอะตอมและจักรวาล มีองค์ประกอบของ ธาตุ สสารและพลังงาน ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา คือ เกิด เสื่อม ดับสลาย กลายเป็นธาตุอื่น ภายใต้แรงดันและอุณหภูมิ. การเกิดขึ้น และการเปลี่ยนสถานะของธาตุต่างๆ ก็คือระบบชีวิตอย่างหนึ่ง แต่เป็นชีวิตของสสารและการแลกเปลี่ยนพลังงาน. แนวคิด กลไกชีวิต สอดคล้องกับ ทฤษฎีกายา (Gaia theory). ทฤษฎีนี้กล่าวว่า โลกเป็นองค์รวม สิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นส่วนหนึ่งของมันและกัน ภายใต้ระบบกลไกการควบคุมตัวเอง (self-regulating system).^[3]

3 ทฤษฎีนี้ เสนอโดย เจมส์ เลิฟล็อก (James Lovelock: 1919 A.C.) ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับองค์ประกอบทางเคมีของชั้นบรรยากาศ. ดู ฌ็อง-พอล วัตวัญญู. (2533). ทฤษฎีกายา (Gaia Theory) โลกมีชีวิตในตัวเอง. [ออนไลน์]. สืบใจ ดอทคอม แหล่งสืบค้น

<http://www.sookjai.com/index.php?PHPSESSID=s0keg42ltaoq8mrik5q7dmhhi7&topic=2988.0>
สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2561.

ชีวิต ในทุกกรอบอ้างอิง จึงเป็นปรากฏการณ์ที่มี “การเคลื่อนไหว” และผูกติดกับเวลาเสมอ. การเคลื่อนไหวดังกล่าว คือสิ่งที่ ตถาคต เรียกว่า สังขตลักษณะ 3 ประการ คือ (1) อุปปาโท ปัญญาติ – มีการเกิดปรากฏ (2) วโย ปัญญาติ – มีการเสื่อมปรากฏ (3) จิตตส อัญญตตฺ ปญญาติ – เมื่อตั้งอยู่ มีภาวะอย่างอื่นปรากฏ (มีความแปรปรวน). การเคลื่อนไหวดังกล่าว ทำให้ระบบชีวิต มีความหลากหลาย ยากแก่การจำแนก. ผู้เขียน มีคำอธิบายเกี่ยวกับชีวิต ผ่านกรอบอ้างอิงชีวิต 4 ขนาด (Life system 4 references)⁴ เพื่อให้ครอบคลุมทุกขอบเขตของจักรวาล, กรอบอ้างอิงชีวิต 4 ขนาด ได้แก่.

(1) **ชีวิตจักรวาล-ควอนตัม (extra-terrestrial life system)** เป็นระบบชีวิตที่มีขนาด ระยะ และทิศทาง เกินกว่าประสาทสัมผัสรับรู้ ของคนปกติได้, ได้แก่ ระบบชีวิตของ เอกภพ-กาแล็กซี-สุริยะ และระบบชีวิตของ อะตอม-อนุภาค. ชีวิตจักรวาล-ควอนตัม มี แรงแม่เหล็กควอนตัม และ นิวเคลียส เป็นตัวขับเคลื่อน.

(2) **ชีวิตจักรกล (mechanical life system)** ระบบชีวิต ของเครื่องจักรกล หุ่นยนต์ ซึ่งต้องอาศัย อุณหภูมิ อากาศ แสง กล แรงดัน ไฟฟ้า แม่เหล็ก เป็นตัวขับเคลื่อน ได้แก่ เครื่องจักรกล หุ่นยนต์ โปรแกรม.

(3) **ชีวิตแบบโลก (earthly life system)** เป็นชีวิตที่ต้องอาศัยธาตุ ที่เอื้อต่อการมีชีวิต คือ ออกซิเจน น้ำ คาร์บอน และธาตุอื่น ๆ. ได้แก่ สัตว์โลกทั้งหลาย รวมทั้งมนุษย์. ชีวิตแบบโลก มีปัจจัย 3 ประการ เป็นตัวขับเคลื่อน คือ ความต้องการพื้นฐาน ในการบริโภค เจริญไขและการตอบสนอง และ ความสัมพันธ์ของปัจจัยแวดล้อม.

(4) **ชีวิตระบบขั้น-5** มีองค์ประกอบ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ. เป็นระบบชีวิต ที่ถูกนิยามขึ้นโดยฝั่ง พุทธศาสนา ได้แก่ สัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ เปรต และเทวดา. ชีวิตระบบขั้น-5 มีความสัมพันธ์ ระหว่างกายกับจิตใจ ที่ซับซ้อนมาก เกินกว่าที่ฝั่งวิทยาศาสตร์จะอธิบายได้.

สรุปว่า ระบบชีวิตทั้ง 4 กรอบอ้างอิงนั้น เป็นกลไก ที่ประกอบด้วย โครงสร้าง ส่วนที่เป็นรูปหรือกายภาพ (physical) กับส่วนที่เป็นอาการ หรือ ปรากฏการณ์. สามารถแบ่ง กลไกชีวิต ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ กลไกชีวะ-ฟิสิกส์ และ กลไกชีวะ-ชีวิต.

กล่าวได้ว่า กลไกชีวะ คือคำอธิบาย การอุบัติเกิด การเสื่อมสลาย แปรเปลี่ยน ตลอดเวลา ครอบคลุมทุกสรรพสิ่งในเอกภพ นั่นเอง. แต่อย่างไรก็ตาม ระบบชีวิตของมนุษย์ ย่อมเป็นจุดสนใจ

4 อาจมีการโต้แย้งว่า สิ่งมีชีวิต แตกต่าง กับวัตถุ สสาร ชัดเจนอยู่แล้ว หากนิยาม สิ่งที่ไม่มีชีวิตอื่น ว่ามีชีวิต อาจสร้างความสับสน. ข้อนี้ให้เหตุผลว่า ระบบชีวิตระดับเอกภพ ประกอบด้วย ธาตุ ดวงดาว กาแล็กซี ซึ่งมีการเคลื่อนไหวในวงโคจรของตัวเอง เป็นระบบชีวิตในกรอบอ้างอิงขนาดใหญ่ ไม่ใช่สิ่งมีชีวิต ในความหมายระดับกรอบอ้างอิงโลก.

สังเกต กับ ผู้ถูกสังเกต ในการรับรู้เหตุการณ์.

ความสัมบูรณ์ (absolute) เป็นความจริงที่จับในตัวเอง ไม่ต้องเปรียบเทียบกับสิ่งใดๆ ไม่ต้องอธิบายขยายความเพิ่ม ไม่ต้องพิสูจน์การมีอยู่ ตัวตน คุณสมบัติใดๆ อีกแล้ว, มีความถูกต้องชัดเจน เป็นฐานที่มั่นคง ไม่อาจทำลาย หรือลบล้างได้. ตถาคต เป็นผู้นิยามคำ สัมบูรณ์ ไว้ดังนี้ คือ เป็นสิ่งที่มีอยู่เช่นนั่นเอง (ตถตา), ไม่ผิดแผกไปจากสิ่งที่เคยเป็น (อวิตถตา), เมื่อเวลาผ่านไป ก็ไม่ผิดเพี้ยนแปรไปเป็นอย่างอื่น (อนัญญตถตา), เป็นสิ่งที่มีอยู่เป็นปกติแล้วตามธรรมชาติ (อัมมัญญิตถตา), เป็นกฎตายตัวของธรรมชาติ (อัมมณิยามตา), เป็นสิ่งที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ดับไป (อิทัปปัจจยตา) เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัยแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. การมี มโนทัศน์แบบสัมพัทธภาพ จะทำให้ผู้ศึกษามองเห็นและเข้าถึง ความจริงสัมบูรณ์ได้ โดยไม่ยาก.

มโนทัศน์สัมพัทธภาพ จึงมีความเป็นอิสระ ที่จะไม่ทำให้บุคคลสองฝ่าย ซึ่งมีมุมมองต่อสิ่งเดียวกัน ปรากฏการณ์เดียวกัน ไปตัดสิน ถูก-ผิด ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เพราะเหตุที่มีมุมมองต่างกัน มีข้อสรุปแตกต่างกัน. และมุมมองของทั้งสองฝ่าย ไม่มีอิทธิพล ที่จะทำให้สิ่งนั้น เปลี่ยนแปลงตามมุมมองของตน. ด้วยเหตุนี้ ถ้อยคำที่ว่า “ความจริง คือสิ่งสัมพัทธ์ (truth is relative)” นั้น เท่ากับรับรองว่า ความจริง กับ ความสัมบูรณ์ เป็นสิ่งเดียวกันนั่นเอง.

แท้จริงแล้ว สรรพสิ่งในเอกภพ ได้ถูกแบ่งไว้แล้ว 2 ประเภท คือ *วัตถุธาตุ* ซึ่งเรียกขานได้หลายชื่อ เช่น ธาตุ สสาร วัตถุ ภูตรูป และ *จิตธาตุ* ซึ่งเรียกขานได้หลายชื่อเช่นกัน เช่น จิต มโน วิญญาณ สังขาร นามรูป เจตนา มนสิการ ทิฏฐิ. เป้าหมายของการนำเสนอ สัตตะธัมมะธาตุ เพื่อชี้ให้เห็นว่า วิทยาศาสตร์ กับ พุทธศาสตร์ มองสิ่งเหล่านี้ ด้วยความลุ่มลึกต่างกัน ตามภูมิปัญญาและการพิสูจน์ด้วย *นวัตกรรมทางปัญญา ของเผ่าพันธุ์มนุษย์*. โดยแบ่งประเด็น ลักษณะและคุณสมบัติที่ศึกษา ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่ม *มวลสาร พลังงาน* ว่าด้วยคุณสมบัติความเป็น มวล-อนุภาค, แรงแคลีน, และ อุณหภูมิล-พลังงาน. (2) กลุ่ม *มิติ กาลอวกาศ* ว่าด้วยคุณสมบัติ มิติ กาลอวกาศ-รูปทรง และ คุณสมบัติ วิวัจักร-อนันต์. (3) กลุ่ม *จิตธาตุ* ว่าด้วยคุณสมบัติที่เป็น นามรูป-วิญญาณ-สังขาร และ คุณสมบัติ วิมุติ-นิพพาน.

นักวิทยาศาสตร์ พยายามควบคุมธรรมชาติ ด้วยกฎฟิสิกส์, แต่กฎเหล่านั้น กลับมีข้อจำกัด. เนื่องจาก ใช้ได้เฉพาะวัตถุธาตุเท่านั้น ไม่สามารถอธิบายจิตธาตุได้. การนำเสนอ *กฎมูลฐานของธรรมชาติ* ในสัตตะธัมมะธาตุ คือ ความจริงสัมบูรณ์ ของ ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ กฎของเวลา กฎแห่งนิรันดร์ กฎสมดุล สัมพัทธภาพ (Relativity) กฎการอนุรักษ์ (Conservation law) และ มาตรฐานวัด กรอบอ้างอิง (measure by reference frame). ทั้งนี้ เพื่อเป็นทางออกให้แก่กฎทางด้านฟิสิกส์ ที่ยังไม่ลงตัว เช่น กฎการรวมแรงทั้งสี่ของกลศาสตร์ และความไม่แน่นอน ของกลศาสตร์ควอนตัม (หลักความไม่แน่นอน, คุณสมบัติคู่ อนุภาค/คลีน และ การกระเพื่อมของที่ว่าง การซ้อนทับกันของสองอนุภาค).

พันธกิจของ วิทยาศาสตร์ กับ พุทธศาสน์

“วิทยาศาสตร์ แก้ปัญหาความแก่ ความเจ็บป่วย และทุกขภาพ
 ลัทธิ ความเชื่อ แก้ปัญหาการตาย และหลังการตาย
 พุทธศาสน์ แก้ปัญหาการเกิด อันเป็นต้นเหตุของ แก่ เจ็บ ตาย.”

“ความจริง ที่วิทยาศาสตร์ค้นพบ อาจถูกลบล้างได้ตลอดเวลา
 แต่ความจริง ที่ตถาคตตรัสรู้ เป็นความจริงแท้ตลอดกาล.”

“ระเบียบวิธีวิทยาศาสตร์ มุ่งการพิสูจน์สมมุติฐาน
 เพื่อให้ได้ความรู้.

ระเบียบวิธีพุทธศาสน์ คือการอุปมาสิ่งที่ถูกหยั่งรู้
 เพื่อให้ได้ความจริง.”

“กฎธรรมชาติ สร้าง สังขตธาตุ ขึ้นมาในเอกภพ แต่ ตถาคต
 สร้าง นิพพาน ขึ้นมาในปัจจุบัน”

สัตตะธัมมะธาตุ เป็นส่วนผลสมของ ‘วิทยาศาสตร์’ และ ‘พุทธศาสน์’ ในการแก้ปัญหาอันยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์.

การเกิดและการตาย เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง มนุษย์กลัวมากที่สุด. ปัญหาความกลัวตาย (ไม่
 ออยากตาย) กับ ความตาย (แต่ต้องตาย) เหมือนเป็นปัญหาที่ปรากฏอยู่บนด้านทั้งสอง ของเหรียญ
 เดียวกัน, เพราะไม่ว่า ความแก่ ความตาย (ซึ่งมาจากการเกิด) ซึ่งทุกคนหลบเลี่ยงไม่พ้นนั้น จะ
 แก้ไขอย่างไร. สรุปก็คือ มนุษย์ไม่รู้วิธีแก้ปัญหาการตาย พอ ๆ กับไม่รู้วิธีแก้ปัญหาการเกิด. เพราะ
 มนุษย์ส่วนใหญ่ ยังไม่เข้าใจ ความหมายแท้จริงของ ความจริงสมมุติ กับ ความจริงแท้.

มนุษย์ปุถุชน หันไปพึ่งวิทยาการด้านวิทยาศาสตร์ ค้นหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ชีวิตยั่งยืน
 ไม่เจ็บป่วย และเสพสุขได้อย่างไม่มีข้อจำกัด. ปัญหาการเกิดของพวกเขา จึงกลายเป็นเรื่องเล็ก แต่
 ปัญหาความแก่ ความตาย และความเจ็บป่วย กลายเป็นเรื่องใหญ่. แน่หนอนว่า วิทยาศาสตร์อาจช่วย
 หาทางออกให้ได้บ้าง ในการป้องกันความแก่ ความเจ็บป่วย แต่ไม่สามารถป้องกันความตายได้เลย.
 เมื่อวิทยาศาสตร์ช่วยไม่ได้ พวกเขาจึงต้องพึ่งพา จินตนาการและความเชื่อ ในสิ่งที่เรียกว่ามนต์ดำ
 (ไสยศาสตร์) เจริญงานวิเศษ และมิจนาคิฐิ.

ความจริงสมมุติ ถูกปรุงแต่งขึ้นโดย อริชชา สังขาร วิญญาณ ร่วมกับสิ่งที่มีอยู่แล้ว ใน
 ธรรมชาติ แล้วเรียกความจริงสมมุตินั้นว่า ชั้นธ-5. นักวิทยาศาสตร์ รู้จักชั้นธ-5 ในรูปแบบของ มวล

สสาร แรง พลังงาน. ชั้น-5 ได้กลายเป็นวัตถุสื่อกลาง (**mediator**) สำหรับการครอบครองและการปรุงแต่งเป็นภพชาติ ของ ‘สัตว์’ ทุกชนิด ทุกประเภท.

ความจริงสมมุติ ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ก็คือ **สัตตะธัมมะธาตุ** แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นวัตถุธาตุ (*มวล-อนุภาค, แรงแ-คลื่น, อุณหภูมิ-พลังงาน, มิติ กาลอวกาศ-รูปทรง และ วัฏจักร-อนันต์*) และส่วนที่เป็นจิตธาตุ (*นามรูป-วิญญาณ-สังขาร*). นามรูป-วิญญาณ-สังขาร เป็นธัมมะธาตุที่มีความพิเศษ เหมือนเป็น สะพาน หรือ ช่องทาง เพื่อก้าวไปสู่ ลักษณะ-สมบัติ สัตตะธัมมะธาตุอันสุดท้าย คือ วิมุตติ-นิพพาน. กล่าวได้ว่า วิมุตติ-นิพพาน คือ ความสัมบูรณ์ของความจริง (ปรมาตถธรรม หรือ อสังขตธรรม) อันสูงสุดของธรรมชาตินั่นเอง.

จากประโยคที่ว่า “ถ้านักวิทยาศาสตร์ ‘เข้าถึง’ ในสิ่งที่ตถาคตพูด แม้ 1%, โลกใบนี้ จะเปลี่ยนแปลงพลิกฝ่ามือ.” หากเกิดขึ้นจริง 1% ของคำพูดทั้งหมดของพระองค์ (สักบทเดียว) ที่นักวิทยาศาสตร์เข้าถึงได้ จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงวิทยาการและเทคโนโลยี อย่างใหญ่หลวง แบบพลิกฝ่ามือเลยทีเดียว. ตถาคต มีเป้าหมายเพื่อให้สาวกและผู้ศรัทธา รู้วิธีแก้ปัญหา การเกิด (ถ้าไม่เกิด จะได้ไม่ต้องตาย) ส่วนนักวิทยาศาสตร์ มีเป้าหมายเพื่อให้มนุษยชาติ ที่เกิดมาแล้ว ไม่ต้องประสบกับทุกข์ปัญหา.

สิ่งที่ ตถาคต หยั่งรู้ คือ ความจริงแท้ แล้วพระองค์ ก็บัญญัติและพูดออกมา (ศาสนีย์) ด้วยการอธิบาย *ความจริงของ ของปลอม* ให้เข้าใจเสียก่อน. จากนั้นก็จะอธิบาย สิ่งที่อยู่ตรงข้ามกับความจริงของของปลอมนั้น เพื่อให้คนฟัง เข้าใจ เข้าถึง ความจริงแท้ (ปรมาตถสังขะ) ในภายหลัง. นี่คือการอธิบาย (revelatory methodology) อันเป็นอุบายและกลยุทธ์ของตถาคต ในการอธิบายนามธรรมที่ลึกซึ้ง ให้มนุษยธรรมตาเข้าใจได้.

นักวิทยาศาสตร์จะอธิบายปรากฏการณ์ใด หรือสิ่งใด จะสร้างข้อสมมุติฐานขึ้นมาก่อน แล้วอ้างทฤษฎีและสูตรทางคณิตศาสตร์ ขึ้นมารองรับ. หากผู้ฟังคนใดไม่เข้าใจ ก็เป็นหน้าที่ของผู้ที่ จะต้องศึกษาทำความเข้าใจ (ในทฤษฎีที่คนอื่นเขียน) ด้วยตนเอง. อีกประการหนึ่ง ทฤษฎีที่นักวิทยาศาสตร์สร้างขึ้น ก็ไม่มีความแน่นอน เมื่อกาลเวลาผ่านไป หรือเมื่อมีข้อพิสูจน์ใหม่ ทฤษฎีนั้นอาจถูกลบล้างไปก็ได้. แต่ต่างกับศาสนีย์ของตถาคต ซึ่งมีความถูกต้อง เทียงตรง สมบูรณ์ 100% ทุกกาลเวลา (เป็นนอากาลิโก) ไม่ว่าจะอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต. ตลอดเวลา 45 ปี ที่พระองค์เผยแผ่พุทธศาสนา คำพูดเหล่านั้น ไม่ขัดแย้งกันเลย.

การรวมฟิสิกส์ในทฤษฎีเดียว มีความยากไม่ต่างจากการรวม เอกภาพของปรัชญา

ศาสตราจารย์ สตีเฟน ฮอว์กิง (Stephen Hawking) กล่าวไว้ในหนังสือของเขา ชื่อ ประวัติย่อของกาลเวลา (*The Illustrated A Brief History of Time*) เรื่องการรวมฟิสิกส์เป็นหนึ่งในเดียว. เขากล่าวว่า เราได้ก้าวหน้าไปมาก ในการคิดค้นทฤษฎีส่วนย่อยหลาย ๆ ทฤษฎี ซึ่งแต่ละอันอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ภายในขอบเขตที่ค่อนข้างจำกัด. แต่การสร้างทฤษฎีให้เป็นเอกภาพ

สมบุรณ์ ซึ่งสามารถอธิบายทุกสรรพสิ่งในเอกภพได้ เพียงทฤษฎีเดียวนั้น เป็นเรื่องยาก.

ลัทธิอะตอมมัตตา ปรากฏการณ์สมบุรณ์ ของสรรพสิ่ง มิใช่แนวคิดหรือทฤษฎี ในการรวม ฟิสิกส์เป็นหนึ่งเดียว. แต่เป็นข้อเสนอใหม่ ในการอธิบายปรากฏการณ์ของสรรพสิ่ง (everything) โดยเชื่อมโยง แนวคิดทฤษฎีด้านฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์ กับ พุทธศาสน์ ผ่านมโนทัศน์ สัมพัทธภาพ. ภายใต้มโนทัศน์สัมพัทธภาพ ได้ข้อสรุปที่เป็นหนึ่งเดียวว่า แท้จริงแล้ว สรรพสิ่งในเอกภพนี้ ไม่อาจรวมเป็นอันเดียวกันได้, แต่จะดำรงอยู่ภายใต้คุณสมบัติพื้นฐานที่สุด ที่แตกต่างกัน 2 ระบบ คือ. *สังขตธรรม* ระบบที่มีปัจจัยปรุงแต่ง (conditioned to appear) กับ *อสังขตธรรม* ระบบที่ไม่ต้องอาศัยปัจจัยปรุงแต่ง (characteristics of the unconditioned).

ดังนั้น “การรวมฟิสิกส์เป็นหนึ่งเดียว” จึงไม่มีโอกาสสำเร็จได้ง่ายนัก หากละเว้นการศึกษา เรื่องจิตวิญญาณ.

ความจริงแล้ว ตถาคต ได้รวมสรรพสิ่งเป็นหนึ่งเดียว (รวมทั้งฟิสิกส์) ไว้แล้ว. จากพุทธวจน ที่ว่า “... ภิกขุทั้งหลาย ! ในกาลก่อนก็ตาม ในกาลบัดนี้ก็ตาม เราบัญญัติสอนแต่เรื่องความทุกข์ และความดับสนิทไม่มีเหลือของความทุกข์เท่านั้น” (บาลี - ม. ม. 12/276/286). คำว่า ‘ทุกข์’ ก็คือ สรรพสิ่ง ซึ่งเป็นที่รวมของ รูป นาม และรวมถึงฟิสิกส์ด้วย. รูป ก็คือวัตถุธาตุทุกชนิดทุกประเภท ที่มี สภาวะแบบเดียวกันทั้งสิ้น ซึ่งเรียกว่า ทุกข์. รู้ทุกข์ ก็รู้ทุกสิ่ง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นรูป หรือนาม หรือทั้งสองอย่าง คือ รู้ว่าสิ่งนั้นมีเกิด มีเสื่อม มีแปรปรวน (เสื่อมต่อเนื่อง) เปลี่ยนสภาพ เปลี่ยนสถานะ เป็นวงจรต่อเนื่องไปไม่สิ้นสุด. ที่จริง ตถาคต คิดก้าวหน้ากว่านักวิทยาศาสตร์ไปหนึ่งก้าว.

นักวิทยาศาสตร์ รู้ที่มาที่ไปของมวล สสาร พลังงาน และการเปลี่ยนแปลงของมันเท่านั้น แต่ตถาคต มองว่ามวล สสาร พลังงาน เป็นแค่รูปขันธ์ แต่ยังมีอีก 4 ขันธ์ ที่สวมรอยอยู่ในร่างของ รูปขันธ์ จน ทำให้การรวมกันของขันธ์ทั้ง 5 ส่งผลให้เกิดระบบชีวิตขึ้นมา แล้วสร้างปัญหาสืบเนื่องจากการเกิด ไม่มีวันจบสิ้น. ดังนั้น สิ่งที่ตถาคต ต้องจัดการกับ ขันธ์-5 ย่อมเป็นสิ่งลึกซึ้ง เกินกว่านักวิทยาศาสตร์ จะยอมรับได้.

มโนทัศน์แบบสัมพัทธภาพ ทะลุทะลวง ความรู้สู่ความจริง

สิ่งที่นักวิทยาศาสตร์คิด กับสิ่งที่พระพุทธเจ้ารู้ ต่างกันตรงที่, เหตุผลและตรรกะของ นักวิทยาศาสตร์ ยังไม่ถึงที่สุด จะไม่มีสมมุติฐานสุดท้าย สำหรับนักวิทยาศาสตร์. ที่เป็นเช่นนี้ เพราะ สิ่งที่นักวิทยาศาสตร์คิด เป็นเรื่องของวัตถุธาตุ ที่มีความแปรปรวนตลอดเวลา. แต่สิ่งที่พระพุทธเจ้ารู้ เป็นความจริงสัมบุรณ์ ทะลุทะลวงวัตถุธาตุ ไปจนถึงจิตธาตุ, มีถึงที่สุด มีจุดจบ เป็นสภาวะที่ไม่ ปรากฏการเกิด ไม่ปรากฏการเสื่อม และไม่ปรากฏความแปรปรวนใดๆ.

การแสวงหาความจริง ของเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับ มวล สสาร แรงแ พลังงาน ย่อมต้องอาศัยกฎเกณฑ์ทางด้านฟิสิกส์ วิทยาศาสตร์ มาอธิบาย. แต่ก็ไม่ ถูกต้องเสมอไปทุกครั้ง บางเหตุการณ์ อาจมีสภาพแวดล้อมที่สุดแสนประหลาด ไม่อาจนำหลักการ

ทางฟิสิกส์แบบเดียวกัน มาอธิบายได้. เช่น ในบริเวณพื้นที่แคบๆ ของอะตอม กับ บริเวณพื้นที่ไร้ขอบเขต ของเอกภพ. เหตุนี้ จึงต้องใช้ “มาตรฐาน” ในคำอธิบาย มากกว่าหนึ่งมาตรฐาน. *มาตรฐาน* ในคำอธิบาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กรอบอ้างอิง. กรอบอ้างอิง ถูกนำมาใช้เป็นมโนทัศน์ ในการให้คำนิยามแก่เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ ของมวล สสาร แรงแม่เหล็กไฟฟ้า พลังงาน ในทุกขนาด ทุกมิติ. หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า กรอบอ้างอิง คือ บริเวณของมุมมอง ที่มองสิ่งเดียวกัน (วัตถุ เหตุการณ์) ของผู้สังเกต มากกว่าหนึ่งคน และแต่ละคน มีพิกัดตำแหน่ง มีหุคเวลา และมีความเร็วในการเคลื่อนที่ที่แตกต่างกัน, ย่อมทำให้ผลลัพธ์หรือข้อสรุป ที่เกิดจากการมองนั้น แตกต่างกันไปด้วย. จึงสรุปได้ว่า ไม่มีมุมมองของใครผิด.

โดยเฉพาะ การอธิบายเกี่ยวกับจิตวิญญาณ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกันเลยกับ มวล สสาร แรงแม่เหล็กไฟฟ้า พลังงาน. จำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องใช้มโนทัศน์สัมพัทธภาพ และกรอบอ้างอิงจินตภาพ มาประกอบคำอธิบาย ในสิ่งที่มนุษย์เข้าใจยาก ให้เข้าใจได้ถูกต้อง. เช่น ภาวะจิตของมนุษย์ เทวดา นรก ภาวะวิมุติ นิพพาน เป็นต้น. ที่จริงแล้ว กฎธรรมชาติทั้งหลาย ย่อมสอดคล้องกันเสมอ. สิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบ กับสิ่งที่ตถาคตตรัสรู้ ต่างก็อิงกฎธรรมชาติเหมือนกัน เพียงแต่ว่า “วัตถุ” ที่นำมาอธิบาย มีคุณสมบัติต่างกันมาก, สิ่งหนึ่งเป็นวัตถุธาตุ อีกสิ่งหนึ่งเป็นจิตธาตุ. ดังนั้น ความสอดคล้องกันของกฎธรรมชาติ ของนักวิทยาศาสตร์ กับ กฎธรรมชาติของตถาคต ย่อมมีส่วนเหลืออมที่เหมือนกัน และส่วนที่ต่างกัน. ส่วนเหลืออมที่เหมือนกัน จะใช้อธิบายสิ่งที่เป็นวัตถุธาตุ หรือรูปธาตุ เช่น ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ ก็คือ มวล สสาร แรงแม่เหล็กไฟฟ้า พลังงาน, สามารถใช้กฎฟิสิกส์มาอธิบายร่วมกันได้. แต่ในส่วนจิตธาตุ หรือ จิตวิญญาณ ตถาคต มีกฎของตนเอง (อิทัปปัจจยตา-ปฏิจัสสมุบาท-อริยสัจสี่) ที่จะนำมาใช้ และกฎที่พระองค์บัญญัติขึ้น ทันสมัยในทุกกาลเวลา มีความเสถียร ถูกต้องตรงจริงเสมอ.

นับว่าเป็นการสมควรแล้ว ที่นักวิทยาศาสตร์ มีขอบเขตศึกษาแค่เรื่องของวัตถุธาตุ. ถ้านักวิทยาศาสตร์คนใดคนหนึ่ง ออกมาประกาศว่าตนเองตรัสรู้ธรรมอันวิเศษ หรือค้นพบอนุภาคพระเจ้าแล้ว. ก็ไม่ทราบว่าจะวางพระพุทธเจ้าและพระเจ้าองค์อื่นๆ ไว้ตรงไหน. ขณะเดียวกัน ถ้าพระพุทธเจ้า ประกาศทฤษฎีสัมพัทธภาพแทนไอน์สไตน์ และทฤษฎีบิกแบง ก็ไม่ทราบว่าจะมีนักวิทยาศาสตร์ไว้ทำไม เช่นกัน. ภารกิจร่วมระหว่างวิทยาศาสตร์-พุทธศาสนา ยังคงดำเนินต่อไปอย่างสันติ. บทสรุปแห่งทฤษฎี สรรพสิ่งสัมบูรณ์ ด้วยสัตตะธัมมะธาตุ กับมโนทัศน์สัมพัทธภาพ ได้อุบัติเกิดคู่กันทั้งสอง ของเหรียญเดียวกัน. และได้แสดงให้เห็นว่า มุมมองแบบวิทยาศาสตร์ กับแบบพุทธศาสนา ต่างก็ใช้ระเบียบวิธี มโนทัศน์สัมพัทธภาพ เช่นเดียวกัน ในการศึกษาธรรมชาติ อันนำไปสู่แนวทาง ในการพิสูจน์ความจริง พิสูจน์เหตุการณ์ ที่มีความแตกต่างกัน ในด้านขนาด พื้นที่ ระยะเวลา และวัตถุบุคคล. มโนทัศน์สัมพัทธภาพ จึงเป็นเครื่องมือที่มีคุณูปการ ต่อการศึกษา ค้นคว้า วิทยาการ ทุกแขนง ตลอดจน การสื่อสารมวลชน และการสืบสวนสอบสวน.

บรรณานุกรม

(ก) หนังสือ

ธอร์น, คิป เอส. (2554). ประวัติย่อของหลุมดำ Black Holes & Time Warps. แปลโดย
ดนัย วิโรจน์อุไรเรือง, รศ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.
พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก.

ฮอว์กิง, สตีเฟน. (2554). ประวัติย่อของกาลเวลา ฉบับภาพประกอบ. แปลโดย ปิยบุตร บุรีคำ,
ดร. และ อรรถกฤต ฉัตรภูติ, ดร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

SCIENCE ILLUSTRATED Journal, Volume No. 67/2017. Post International
Media. Co., Ltd. กรุงเทพมหานคร : ทรินิตี้ พับลิชชิ่ง.

(ข) โปรแกรมคอมพิวเตอร์

พุทธวจนสถาบัน. (2555-2560). พุทธวจน-หมวดธรรม เล่มที่ 1 – 16. ปทุมธานี: มูลนิธิพุทธ
โฆษณ์. [ซอฟต์แวร์]. แหล่งดาวโหลด <http://watnapp.com/book>

สุธี สุดประเสริฐ. (2553). โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียง พุทธวจนจากพระไตรปิฎก (E-
Tipitaka v3.0.6 – v3.0.7). [ซอฟต์แวร์]. แหล่งดาวโหลด [http://etipitaka.com-
#download](http://etipitaka.com-#download)